

B. Κόντης

“Ένα νέο βιβλίο για την ιστορία τῆς Ἀλβανίας

(Ίστορία τῆς Ἀλβανίας -ἀπό τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα-, Stefanaq Pollo - Arben Puto μετὴ συνεργασία τοῦ Kristo Frasherri καὶ Skender Ananali, μετάφραση Μπάμπης Ἀκτσόγλου, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 403).

Εἶναι ἐξαιρετικά χρήσιμη ἡ μετάφραση καὶ ἡ παρουσίαση στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, πού ἔχει ὡς στόχο νὰ κάνει γνωστὰ τὰ πορίσματα τῆς νέας Ἀλβανικῆς ιστοριογραφίας.

Ἡ ἐργασία περιέχει ἓνα σημαντικό ἀριθμὸ ἀπὸ ἱστορικὲς μαρτυρίες πού παρουσιάζονται μετὰ ἀφηγηματικὸ τρόπο. Οἱ παραπομπὲς σὲ πηγὲς πού δίνονται σὲ ὑποσημειώσεις εἶναι ἐξαιρετικά περιορισμένες καὶ κατὰ κύριο λόγο ἀναφέρονται σὲ ἄλλα γενικά ἔργα. Ἡ ἔκταση τῶν διαφόρων κεφαλαίων εἶναι πολὺ ἄνιση. Ὁ 19ος καὶ ὁ 20ος αἰ. καλύπτουν τὰ δύο τρίτα τοῦ βιβλίου. Αὐτὴ ἡ ἀνισότης εἶναι ἰδιαίτερα τονισμένη στὰ κεφάλαια πού ἀσχολοῦνται μετὴ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μετὴ τὴν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας (16ος-19ος αἰ.). Θετικὸ ὅμως στοιχεῖο τῆς ἐργασίας εἶναι ὅτι δίνει μιὰ χρήσιμη ἐπισκόπηση τῆς ἄλβανικῆς ἱστορίας.

Τὸ ἔργο αὐτὸ δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὰ γαλλικά τὸ 1974. Ὅμως παρά τὰ θετικὰ τῆς στοιχεῖα, ἡ μετάφραση τοῦ βιβλίου δὲν ἔχει ἀποφύγει ὀρισμένους ἀκρότητες. Π.χ. μιλά ἐπιειχημένα γιὰ ὀρειχάλκινη ἐποχὴ (σ.9) ἐνῶ εἶναι πιὸ δόκιμη ἡ διατύπωση: ἐποχὴ τοῦ ὀρείχαλκου. Ἐπίσης (σ.10) οἱ Παῖονες ἀναφέρονται ὡς καβαλλάρηδες. Θὰ μπορούσαν νὰ ἀναφέρονται ὡς ἱππεῖς, λέξη πού παρ' ὅλη τὴν ἀρχαιοπρέπειά της ἔχει καθιερωθεῖ ὡς ὄρος. Ἐπίσης τὰ κοσμήματα στίς ἐπεξηγήσεις τῶν φωτογραφιῶν ἀναφέρονται ὡς στολίδια. Στὴν ἀρχαιολογικὴ γλῶσσα εἶναι πάντοτε κοσμήματα, ὅπως τὰ βάζα, εἶναι πάντοτε ἀγγεῖα.

Ὅσο γιὰ τὰ τοπωνύμια, θὰ διαφώτιζε ὁ μεταφραστὴς περισσότερο τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ, ἂν χρησιμοποιοῦσε τὰ γνωστὰ σὲ ὄλους Κορυτσά, Ἀργυρόκαστρο κτλ. ἀντὶ Κόρτσα καὶ Γκιροκάστρο. Ἐπίσης ἀπαράδεκτος εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν βορειοηπειρωτικῶν ἀνταρτικῶν ὀμάδων ὡς "συμμορίες" (σ. 225).

Οἱ Ἀλβανοὶ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων ἱλλυρικῶν φυλῶν, πού κατοικοῦσαν τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὸ Δυρράχιο ὡς τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ τὴν ὀρεινὴ Δίβρα - τὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας. Οἱ ἱλλυριοὶ ἦταν ἕνας ἰνδοευρωπαϊκὸς λαὸς πού εἶχε τὴ δικὴ του γλῶσσα, - ἀπὸ τὴν ὁποία ὅπως δέχονται σήμερα οἱ Ἀλβανοὶ - κατάγεται ἀπευθείας ἡ σύγχρονη ἄλβανικὴ.

Πολλὰ ἔχουν λεχθεῖ σχετικὰ μετὴ τὴν καταγωγὴ τῶν ἱλλυριῶν. Σήμερα ὑπάρχουν δύο βασικὲς θεωρίες: ἡ πρώτη ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἱλλυριοὶ ἦταν μετανάστες στὴ βαλκανικὴ χερσόνησο καὶ ἡ δευτέρη ὅτι ἦταν αὐτόχθονες. Σύγχρονες ἐρευνες στὴν Ἀλβανία ἔχουν πείσει τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχαιολόγους, ἔθνολόγους

καί γλωσσολόγους ότι η δεύτερη θεωρία είναι η όρθή.

Η ελληνική επιστήμη παραδέχεται ότι στο χώρο της σημερινής Αλβανίας κατοικούσαν βόρεια του Γενοῦσου (Σκούμπι) ποταμοῦ ίλλυρικά φύλα, ἐνώ στα νότια του ποταμοῦ κατοικούσαν ελληνικά ηπειρωτικά. Η περιοχή της σημερινής Αλβανίας δέν αποτελοῦσε λοιπόν στην αρχαιότητα τμήμα μόνο της Ίλλυρίας, ἀλλά καί της Ηπειρου, της οποίας τά βόρεια σύνορα ἔφταναν κατά τό Στράβωνα (Ζ' 4) ὡς τό Γενοῦσο. Πάνω σ'αυτή τήν αρχαία αντίληψη στηρίχτηκε καί η διοικητική διαίρεση της Ηπειρου στον καιρό της Τουρκοκρατίας, όταν ολοκληρη η χώρα ὑπαγόταν διοικητικά στο βιλαέτι Ἰωαννίνων.

Χάρη στην ἐπαφή τους μέ τόν ελληνικό κόσμο, οί ίλλυρικές φυλές κατά μήκος της Ἀδριατικής ἔφτασαν σέ ὑψηλό βαθμό πολιτιστικής ἐξέλιξης. Ὑπῆρχαν ἀρκετές ελληνικές ἀποικίες, ἀπό τίς ὁποῖες οί σπουδαιότερες ἦταν ἡ Ἐπίδαμνος καί ἡ Ἀπολλωνία. Οἱ Ἀλβανοί σήμερα τονίζουν ότι ὁ ελληνικός πολιτισμός δέν ἔφτασε βαθιά μέσα στην ἐνδοχώρα καί ότι δέν ὑπῆρχε συνάφεια ἀνάμεσα στους Ἕλληνες ἀποίκους καί τούς αὐτόχθονες Ἰλλυριοῦς, γιατί οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ ἦταν ἱκανοποιημένοι μέ τό νά διατηροῦν ἀπλῶς τούς κυριότερους οἰκισμούς τους.

Οἱ Ἰλλυριοί της Ἀδριατικής σχημάτισαν ἕνα βασίλειο στά μέσα του 3ου αἰώνα π.Χ. μέ πρωτεύουσα τή Σκόδρα στή Β. Ἀλβανία, τό ὁποῖο ἐνσωματώθηκε στή Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία τό 168 π.Χ. Ἔτσι ἄρχισε ὁ βαθμιαῖος ἐκλατινισμός, πού ὅμως ἦταν ἐντονος μόνο γύρο ἀπό τά διοικητικά καί στρατηγικά κέντρα, τίς φρουρές, καί τούς συγκοινωνιακοὺς κόμβους.

Ἀπό τότε σημειώνεται ἡ εἴσοδος τῶν Ἰλλυριῶν στο ρωμαϊκό στρατό καί τή διοίκηση. Μερικοί, ὅπως ὁ Αὐρηλιανός, καί ὁ Διοκλητιανός, ἔγιναν καί αὐτοκράτορες. Τά ὀνόματα Ἰλλυρία καί Ἰλλυριοί διατηρήθηκαν ἀκόμα καί ὕστερα ἀπό τήν ἐγκατάσταση τῶν Σλάβων στή βαλκανική χερσόνησο.

Οἱ Ἀλβανοί ἰσχυρίζονται ότι βασικά χαρακτηριστικά της ἀλβανικής ἐθνότητας είναι ἡ συνέχεια του χώρου, της γλώσσας καί της πολιτιστικής παράδοσης. Ἀπό αὐτά τά τρία στοιχεῖα ἡ συνέχεια του χώρου είναι τό σημαντικότερο στοιχεῖο στο σχηματισμό της ἐθνότητας, πού μαρτυρεῖ τό αὐτόχθονο τῶν Ἀλβανῶν μέσα στή χώρα πού κατοικοῦν σήμερα. Ἄν δεχτοῦμε τούς γενετικούς δεσμούς μεταξύ τῶν Ἰλλυριῶν καί τῶν Ἀλβανῶν, τότε παραδεχόμαστε ότι ὑπάρχει δεσμός συνέχειας μεταξύ τῶν Ἰλλυριῶν καί τῶν Ἀλβανῶν.

Ὁ Ἰλλυρικός πληθυσμός, πού κατοικοῦσε στο νότιο μέρος της Ἰλλυρίας, ἀντιστάθηκε στην ἀφομοιωτική πολιτική τῶν Σλάβων. Αὐτό σύμφωνα μέ τούς Ἀλβανούς, ὑπῆρξε ἡ βασική ἱστορική προϋπόθεση της ἐθνογένεσης τῶν Ἀλβανῶν, γιατί τό ἀλβανικό ἔθνος σχηματίστηκε ἀπό αὐτή τή βάση καί σ'αυτή τή χώρα.

Ένας άλλος παράγοντας πού επαιζε σημαντικό ρόλο, ήταν τό γεγονός ότι από τόν ἔκτο αἰώνα οἱ Βυζαντινοί εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ ἀπό τήν περιοχὴ καί ὅταν ἐπανῆρθαν τόν ἔνατο αἰώνα, δέν κατόρθωσαν οὔτε αὐτοῖ οὔτε οἱ Βούλγαροι νά ὑποτάξουν τόν αὐτόχθονα πληθυσμό. Ἔτσι ὁ πληθυσμός αὐτός μπόρεσε νά δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις γιά μιάν ἀνεξάρτητη ἐξέλιξη βασιζόμενος στίς παλιές παραδόσεις πού τίς πλούτιζε μέ νέα στοιχεῖα. Σ' αὐτή τήν περίοδο, στίς ἀρχές τοῦ μεσαίωνα, ἀρχισε νά δημιουργεῖται τό ἀλβανικό ἔθνος καί νά γεννιέται ὁ λαϊκός πολιτισμός.

Ἡδη τό 14ον αἰώνα ὁ ἐθνικός πολιτισμός τῶν Ἀλβανῶν ἀρχισε νά ἐξελισσεται μέ ταχύ ρυθμό μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων στήν γεωργία καί τή μετατροπὴ τῶν πόλεων σέ σημαντικά παραγωγικά κέντρα. Πάνω σέ τέτοια βάση ἀρχισε νά χαράσσεται ὁ δρόμος γιά τό σχηματισμό κράτους πού θά περιλάμβανε τήν χώρα, ὅπου κατοικοῦσε πληθυσμός πού μιλοῦσε τήν ἱδια γλῶσσα καί εἶχε τόν ἴδιο πολιτισμό. Στήν ἐργασία τονίζε-ται ὅτι οἱ βάσεις τοῦ κράτους τέθηκαν ἀπό τό Balsha II καί ἡ διαδικασία αὐτή ἐπιταχύνθηκε τήν ἐποχὴ τοῦ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπό τόν Σκεντέρμπεη. Αὐτός ὁ νέος παράγοντας καί ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Τούρκων συντέλεσε στήν ἐθνική συσπείρωση τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Ὁ καθορισμός τῆς πολιτιστικῆς φυσιογνωμίας τῶν Ἀλβανῶν τοῦ μεσαίωνα εἶναι στενά συνδεδεμένος μέ τά πολιτιστικά δάνεια τοῦ αὐτόχθονα πολιτισμοῦ ἀπό τούς γειτονικούς. Ἡ ἰσχὺς αὐτῶν τῶν δανείων καί ὁ χαρακτήρας τους ἔχουν μεγάλη σχέση μέ τό γεγονός ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς ἱστορίας τους, ὁ ἀλβανικός λαός γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ἦταν κάτω ἀπό τουρκική κατοχή, πού ἄφησε τά ἴχνη της.

Κατά τόν 18ον αἰ. καί κυρίως τόν 19ον αἰ. μέ τή γένεση καί ἀνάπτυξη τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων σημειώνεται ἕνα νέο στάδιο στό σχηματισμό τοῦ ἀλβανικοῦ ἔθνους σάν μιὰ ἐθνική κοινότητα. Ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ ἐνοποίηση τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καί ἡ μετατροπὴ του σέ ἐθνικό πολιτισμό ἦταν ὄχι μόνο ἀποτέλεσμα τῆς διεύρυνσης τῶν οἰκονομικο-κοινωνικῶν καί πολιτικο-πνευματικῶν σχέσεων τῶν περιοχῶν τῆς Ἀλβανίας, ἀλλά ἐπίσης καί τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μέ τό νέο πολιτισμό τῆς ἀλβανικῆς ἐθνικῆς ἀναγέννησης. Ἐνδεικτικά γιά τήν πολιτιστική ἀνθήση στήν Ἀλβανία ἀναφέρεται ἡ περίπτωση τῆς Μοσχόπολης, ἡ ὅποια παρουσιάζεται ὡς καθαρά Ἀλβανικὴ πόλη. Τά ἱστορικά ὅμως στοιχεῖα δείχνουν ὅτι στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά μιὰ πόλη μέ βλαχόφωνο ὡς ἐπὶ τό πλεῖστο ἑλληνικό πληθυσμό.¹ Ἡ Μοσχόπολη κατά τόν 17ον καί 18 αἰ., ἐξελίχθηκε σέ σπουδαιότατο ἐμπορικό, βιομηχανικό καί πνευματικό κέντρο.

1. Βλ. Ἰωάνεϊμ Μαρτινιανού, Ἡ Μοσχόπολις, Θεσσαλονίκη 1957, Εὐλόγιος

Οι σχέσεις της μέ τη Δυτική Εύρωπη, μέ τήν όποία εΐχε συνάψει στενή έμπορικé έπικοινωνία, τής έδωσαν τήν εύκαιρία νά εύημερήσει καί νά πλουτίσει. Οι έμποροι τής Μοσχόπολης βρίσκονταν σέ συνεχή έπικοινωνία καί συναλλαγή μέ τίς περισσότερες πόλεις του έσωτερικού τής Βαλκανικής Χερσονήσου καθώς καί μέ τούς σημαντικότερους έμπορικούς οίκους τής Βενετίας, τής ΄Ιταλίας, καί τής Αύστρίας. ΄Η μεγάλη αύτή εύημερία καί ο πλοϋτος πού ύπήρχε στή Μοσχόπολη έδωσαν τήν εύκαιρία στους Μοσχοπολίτες νά κάνουν τήν πόλη τους ένα μεγάλο πνευματικό κέντρο. ΄Ηδη από τον 17ο αΐώνα έχουμε σ΄αύτήν σχολεία. Στην άρχή του 18ου αΐώνα συστήθηκε τό περίφημο "Έλληνικόν φροντιστήριον", πού μέ τον καιρό έγινε φωτάριο τής έλληνικής φιλολογίας καί φιλοσοφίας. Πολύ νωρίς ή Σχολή τής Μοσχόπολης έφτασε σέ τέτοια περιωπή, ώστε διεκδικούσε τά πρωτεΐα μεταξύ όλων των σχολείων του τουρκοκρατούμενου Γένους καί ήδη τό 1744 έπανομαζόταν Νέα ΄Ακαδημία, μιά πού τά διδασκόμενα σ΄ αύτήν μαθήματα, έλληνικά, φιλοσοφικά καί θεολογικά είχαν χαρακτηρισά ακαδημαϊκό, σύμφωνα πάντοτε μέ τά μέτρα τής έποχής, έφ΄δσον έδιναν τά έπιστημονικά έφόδια των χρόνων εκείνων. Χάρη στην ΄Ακαδημία ή Μοσχόπολη άνέδειξε άνδρες πού διέπρεψαν στα γράμματα καί εργάστηκαν σέ εύρεΐα κλίμακα για τον φωτισμό του ΄Εθνους.

Έκτός από τήν ΄Ακαδημία σέ μεγάλο βαθμό συνέβαλε στην πνευματική κίνηση καί άνάπτυξη τής Μοσχόπολης τό τυπογραφείο της, πού ίδρύθηκε τό 1720 από τον ιερομόναχο Γρηγόριο Κωνσταντινίδη. Τό τυπογραφείο τής Μοσχόπολης πρόσφερε άνεκτίμητες ύπηρεσίες στον ύπόδουλο έλληνισμό. Πλήθος βιβλίων ίδίως έκκλησιαστικών, τυπώθηκαν σ΄αυτό καί διαδόθηκαν στον έλληνισμό, συντελώντας έτσι όχι μόνο στην μόρφωση του, αλλά καί στην μεγάλη φήμη τής Μοσχόπολης.

Τήν πόλη κοσμοϋσαν ώραιόι ναοί, εΐκοσι τον αριθμό, πού διέκρινε τό μέγεθος καί ή μεγαλοπρέπεια. Όλοι οι ναοί είχαν άμύθητο καλλιτεχνικό πλοϋτο σέ εικόνες, σκεϋή, λειτουργήματα καί τοιχογραφίες πλούσιες, πολυσύνθετες, πολυδάπανες. ΄Επίσης τά τέμπλα ήταν μνηνεΐα άριστουργηματικής ξυλογλυπτικής.

Κουρύλας, Νέα ΄Ακαδημία Μοσχοπόλεως, ΄Αθήνα 1932, Κωνσταντίνος Σκενδέρης, ΄Ιστορία Παλαιάς καί Νέας Μοσχοπόλεως, ΄Αθήνα 1928. ΄Επίσης για τά μέρη, όπου έγκαταστάθηκαν καί έδρασαν οι Μοσχοπολίτες μετά τήν καταστροφή τής πόλης τους στα 1769, βλ. τήν ένδιαφέρουσα μελέτη του Mil. S. Filipovic, "Cincari u Velezu (= Οι Κουτσόβλαχοι των Βελεσών) Juzni Pregled, Skoplje, sv. 5 Maj (1936) 173-180. Πρβλ. καί μετάφραση τής εργασίας αύτης στα έλληνικά από τον ΄Ιωάννη Α. Παπαδριανό, στή "Βαλκανική Βιβλιογραφία" τόμος V-1976, Παράρτημα, Θεσσαλονίκη, 1979, σ. 315-328.

Ἡ συνεχῆς ἀνάπτυξη τῆς Μοσχόπολης, ὁ πλοῦτος της καί ἡ εὐμάρειά της, κίνησαν τὸ φθόνο τῶν γειτόνων της Τουρκο-Ἀλβανῶν οἱ ὁποῖοι τὸ 1769 ἐπιτέθηκαν ἐναντίον της, τὴν λεηλάτησαν καὶ τὴν κατέστρεψαν ὁλότελα μέσα σὲ τρεῖς μέρες. Μετὰ τὴν καταστροφή καὶ τὴν παρακμὴ τῆς πόλης, οἱ κάτοικοι ἐγκαταστάθηκαν στὴν Κορυτσά, τὸ Μοναστήρι, τὸν Περλεπέ, τὰ Βελεσά, τὴν Ἀχρίδα, τὸ Βελιγράδι, τὴν Βουδαπέστη καὶ ἰδιαίτερα στὴ Βιέννη, ὅπου ἐπιδόθηκαν στὸ ἐμπόριο. Στὴ Βιέννη κατέφυγε καὶ ὁ Σίμων Σίνας, ὁ παπποῦς τοῦ Σίμωνα Σίνα, τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεγέρτη, ἰδρυτῆ τῆς ὁμώνυμης Ἀκαδημίας τῆς Ἀθῆνας καὶ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀνταλλαγή τοῦ βάμβακος πού ἀγόραζε στὴν Τουρκία μὲ βιομηχανικά προϊόντα τῆς Αὐστρίας ἐγίνε βαθύπλουτος. Ἐκτός ἀπὸ τὸν Σίνα, καὶ ἄλλοι πολλοὶ Μοσχοπολίτες ἀναδείχτηκαν στὸ ἐμπόριο καὶ πλούτησαν στὸ ἔξωτερικό. Οἱ Μοσχοπολίτες, ἄν καὶ βλαχόφωνοι, ὑπῆρξαν πάντοτε Ἕλληνες σὲ φρόνιμα καὶ στὴ ψυχὴ.

Πέρα ἀπὸ ὅσα ὑποστηρίζουν οἱ Ἀλβανοὶ γιὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε ὅτι καμιὰ ἐνότητα δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσα στίς διάφορες θρησκευτικές καὶ φυλετικές ἀποχρώσεις. Ἄβυσσος καὶ μίσος ἄσβεστο χῶριζε τοὺς Μουσουλμάνους ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Καὶ βαθύ χάσμα ὑπῆρχε ἀνάμεσα στοὺς καθολικοὺς καὶ στοὺς ὀρθόδοξους. Ἀλλά, ἐκτός ἀπὸ τίς θρησκευτικές αὐτὲς διαιρέσεις, πατροπαράδοτη ἐχθρα διέκρινε τίς σχέσεις τῶν Γκέγκηδων καὶ Τόσκηδων γενικά. Ἀλλά τὸ σπουδαιότερο χάσμα μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ὑπῆρξε ὁ ἐξισλαμισμὸς τοῦ μεγαλύτερου ποσοστοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, πού ἐπέδρασε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε κατέπνιξε κάθε ἄλλη ἰδέα. Τὸ Κοράνι δημιούργησε καὶ ἐδῶ μιὰν ἀθέρηπτη κοινωνικὴ ἀνισότητα μεταξὺ πιστῶν καὶ ἀπίστων, μεταξὺ φεουδαρχῶν μουσουλμάνων καὶ δουλοπαροικῶν χριστιανῶν, ἀνισότητα πού ἀναιροῦσε κάθε σκέψη γιὰ μεταβολὴ τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος, πού θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ζημιωθοῦν οἱ πρῶτοι καὶ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ δεῦτεροι. Συναφεῖς πρὸς τίς ποικίλες διαιρέσεις ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ οἱ πολιτικές ἢ ἐθνικές συμπάθειες τῶν Ἀλβανῶν. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ εἶχαν πάντοτε τὸ βλέμμα τους καὶ τίς ἐθνικές τους ἐλπίδες στραμμένες στὴν Ἀθήνα. Οἱ καθολικοὶ πάλι στρέφονταν πρὸς τὴν Αὐστρία, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 17. αἰ. εἶχε καρπωθεῖ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τους. Οἱ μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ πάντοτε ἦταν ἄρρηκτα δεμένοι καὶ ἀποροφημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ γεγονός μάλιστα ὅτι τὰ ἀνώτερα στρατιωτικά καὶ πολιτικά ἀξιώματα στὴν Τουρκία δύνανταν πάντοτε πολὺ εὐκόλα σὲ μουσουλμάνους Ἀλβανούς, ἀποτελοῦσε τὸν σπουδαιότερο παράγοντα γιὰ τὴν καθυστέρηση τῆς ἐθνικῆς ἀφύπνισης τῶν Ἀλβανῶν. Ἐχοντας συνδέσει τὴν τύχη καὶ τὴν εὐημερία τους μὲ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διακινεῖται δυσμενῶς πρὸς κάθε ἐνέργεια πού θὰ μποροῦσε νὰ μειώ-

σει τήν πλεονεκτική τους θέση. Αυτό εξηγεί γιατί οι 'Αλβανοί δέχτηκαν για αιώνες τόν τουρκικό ζυγό χωρίς αντίρρηση και έμειναν άμετοχοι στην έκδήλωση τών εθνικιστικών τάσεων πού σημειώθηκαν στις άλλες βαλκανικές χώρες ώς τά μέσα τού 19. αί.

Όμως ή άνατολική κρίση τής περιόδου 1975-78 άλλαξε πάρα πολύ τήν κατάσταση στην 'Αλβανία και έφερε στό διεθνές προσκήνιο ένα άλβανικό εθνικιστικό κίνημα. Σταθμό στην εξέλιξη τής νεώτερης ιστορίας τών 'Αλβανών αποτελεί τό συνέδριο τού Βερολίνου, τό 1878. 'Η πρόταση για τήν επέκταση τού Μαυροβουνίου και οι έλληνικές διεκδικήσεις στην "Ηπειρο είχαν κεντρίσει τό ένδιαφέρον τών 'Αλβανών. Τότε άκριβώς έγιναν φανερά τά πρώτα σημάδια κάποιας εθνικής άφύπνισης τών 'Αλβανών. 'Ο 'Αλβανικός εθνικισμός ούσιαστικά άρχιζε στά 1878. Τό έτος αυτό, στις 10 'Ιουνίου, είχε συσταθεί στην Πρισρένη ο "Αλβανικός Σύνδεσμος για τήν 'Υπεράσπιση τών δικαιωμάτων τού 'Αλβανικού "Εθνους". 'Ο σκοπός τού 'Αλβανικού Συνδέσμου ήταν διπλός νά άντισταθεί σε κάθε προσπάθεια προσάρτησης έδαφών, πού ο Σύνδεσμος θεωρούσε άλβανικά, και νά επιτύχει ένα αυτόνομο καθεστώς μέσα στην όθωμανική αύτοκρατορία· έξάλλου ο Σύνδεσμος εύνοούσε τήν διατήρηση τής κυριαρχίας τού Σουλτάνου ώς έγγύηση για τήν ένότητα τών 'Αλβανών. Καθώς ή διατήρηση τής άλβανικής έδαφικής άκεραιότητας συνέπιπτε μέ τά όθωμανικά συμφέροντα, ή 'Υψηλή Πύλη ένθάρρυνε τόν 'Αλβανικό Σύνδεσμο, έλπίζοντας ότι θά έμπόδιζε τήν άπώλεια όθωμανικού έδάφους. "Υστερα όμως από τήν έλληνοτουρκική συμφωνία τού Μαρτίου 1881, όπότε ή Θεσσαλία και ή περιοχή τής "Αρτας δόθηκαν στην 'Ελλάδα, οι Τουρκοί δέ χρειάζονται πιά τούς 'Αλβανούς· έτσι τόν 'Απρίλιο τού 1881 έστειλαν στρατό, πού διέλυσε τό Σύνδεσμο και συνέλαβε και έξόρισε τούς άρχηγούς του.

Όστόσο ή διάλυση τού Συνδέσμου δέν έσβησε τήν άλβανική ιδέα, ή όποία μεταφυτεύθηκε στό έξωτερικό πρώτα στό Βουκουρέστι, ύστερα στη Σόφια και άργότερα κατόρθωσε νά προοδεύσει στην Αίγυπτο και τήν 'Αμερική.

'Η Νότια 'Αλβανία, τό διαμέρισμα τής Κορυτσάς και μερικά διαμερίσματα τής έλληνικής 'Ηπείρου άναδειχτηκαν πρόσφορο έδαφος για τήν ανάπτυξη τού άλβανισμού, όχι μόνο επειδή εκεί έπεσε ο σπόρος, αλλά επειδή οι πληθυσμοί αυτοί είχαν επικοινωνία μέ τά άλβανικά κέντρα τού έξωτερικού και καθώς ήταν περισσότερο άναπτυγμένοι από τούς υπόλοιπους 'Αλβανούς, προσηλυτιζόνταν εύκολότερα στις νεωτεριστικές ιδέες τού εθνισμού. Στη μελέτη τονίζεται χαρακτηριστικά τό γεγονός ότι ο "Σύνδεσμος τής Πρισρένης αποτελεί τό πρώτο μετωπικό χτύπημα τού άλβανικού εθνισμού ένάντια στην έπεκτατική πολιτική τών γειτονικών βαλκανικών κρατών". (σελ. 172)

Σχετικά μέ τίς έλληνοαλβανικές σχέσεις τό βασικό πρόβλημα ύπηρεξε πάντοτε τό γεγονός ότι και οι "Έλληνες και οι 'Αλ-

βανοί διεκδικούσαν ούσιαστικά την ίδια περιοχή, την οποία οι 'Αλβανοί χαρακτήριζαν ως Νότιο 'Αλβανία, ενώ οι Έλληνες ως Βόρειο 'Ηπειρο. Οι ελληνικές απόψεις στηρίζονταν σε ιστορικά δικαιώματα και σε έθνικές, φυλετικές και θρησκευτικές συγγένειες και σε στρατηγικούς λόγους. 'Η ελληνική θέση ότι υπήρχε μια έλληνοορθόδοξη πλειοψηφία στη Β. 'Ηπειρο αντικρουόταν από τους 'Αλβανούς, πού με τη σειρά τους διεκδικούσαν τμήματα της ελληνικής 'Ηπείρου με τη δικαιολογία ότι κατοικούσαν από άλβανόφωνους ορθόδοξους και μουσουλμάνους.

'Η ιστορία των έλληνοαλβανικών σχέσεων δείχνει ότι κατά την περίοδο από τό 1881 ως τό 1908 στην 'Ελλάδα είχε γίνει επανειλημμένα σκέψη για τή δημιουργία ενός έλληνο-αλβανικού δυαδικού κράτους, σύμφωνα με τό πρότυπο της Αύστρο-Ούγγαρίας. Μέσα στην όμοσπονδία αυτή ή 'Αλβανία θά είχε δική της, διοίκηση, δική της δικαιοσύνη, δικό της στρατό, ενώ οι κάτοικοί της θά διατηρούσαν τή θρησκεία, τή γλώσσα, τά ήθη και έθιμα καθώς και τίς έθνικές τους παραδόσεις. Τό γεγονός όμως, ότι, πολύ γρήγορα αναπτύχθηκε κάποια αλβανική έθνική συνείδηση, άνάγκασε τήν ελληνική κυβέρνηση νά αναθεωρήσει τήν πολιτική της πρός τήν 'Αλβανία' ή δημιουργία ενός δυαδικού κράτους δέν ήταν πρακτικά εφαρμόσιμη, έφόσον οι 'Αλβανοί έθνικιστές, όπως και οι άλλοι βαλκανικοί λαοί, αγωνίζονταν για άνεξαρτησία ή άυτόνομια και όχι για ένα δυαδικό κράτος. 'Ετσι ή ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε νά έρθει σε συνεννόηση μαζί της. Οι έξελλίξεις εξέλλου στη Βαλκανική μετά τήν επικράτηση των Νεοτούρκων εύνοούσαν παρόμοια συνεννόηση.² 'Η ελληνική κυβέρνηση άποδεχόταν τό αίτημα των 'Αλβανών για άνεξαρτησία και θεωρούσε συμφέροσα τή δημιουργία μιās άνεξάρτητης 'Αλβανίας, φιλικής πρός τήν 'Ελλάδα,

Τό καλοκαίρι του 1912 όμως οι 'Αλβανοί κατόρθωσαν νά έξασφαλίσουν σημαντικές παραχωρήσεις από τους Νεότουρκους, μεγαλύτερη από τίς όποτες ήταν ή έδαφική διασάφηση της 'Αλβανίας. 'Ως τότε ή 'Αλβανία ήταν άπλά μια γεωγραφική έκφραση, χωρίς άκριβή όρια. 'Ηδη, ή τουρκική κυβέρνηση άναγνώριζε ότι τά βιλαέτια Σκόδρας και 'Ιωαννίνων, και μεγάλα τμήματα των βιλαετίων Κοσόβου και Μοναστηρίου, περιλαμβάνονταν όλα στον όρο 'Αλβανία. 'Ετσι οι Έλληνες άρχισαν νά ύποπτεύονται τους 'Αλβανούς. 'Αντιλήφθηκαν ότι δέν υπήρχε δυνατότητα προσεγγίσεως με τους 'Αλβανούς, τή στιγμή πού αυτοί εργάζονταν για τή δημιουργία ενός έκτεταμένου άυτόνομου αλβανικού κράτους, όπου περιλαμβάνονταν πολλοί Έλληνες. Οι 'Αλβανοί διεκδικούσαν πλέον όλόκληρη τή βόρεια 'Ηπειρο.

2. Βλ. Basil Kondis, "The Malissori Uprising of 1911 and Greek-Albanian Negotiations in the United States for a Secret Understanding", *Balkan Studies*, 18, 1, Θεσσαλονίκη 1977.

Ἡ ἔκρηξη τοῦ πρώτου βαλκανικοῦ πολέμου ἔφερε τοὺς Ἀλβανούς ἐθνικιστές σέ πολύ δύσκολη θέση. Γινόταν κάθε μέρα καί πιό φανερό στοὺς ἐθνικιστές ἡγέτες ὅτι οἱ βαλκανικοὶ σύμμαχοι σκόπευαν νά διαμελίσουν τὴν Ἀλβανία. Ἔτσι εἶχαν ν'ἀντιμετωπίσουν ἓνα πολύ ὀξύ πρόβλημα, δηλαδή ποιά θά ἔπρεπε νά εἶναι ἡ θέση τους κατά τόν βαλκανικὸ πόλεμο καί τί τρόπους καί μέσα θά χρησιμοποιούσαν γιὰ νά σώσουν τὴν Ἀλβανία. Ἐνα ἄλλο πολύ σοβαρὸ πρᾶγμα πού ἔπρεπε νά λάβουν ὑπόψη τους ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι δέν ὑπῆρχε μιὰ κεντρικὴ ἐξουσία ἀναγνωρισμένη ἀπὸ ὅλους, καί ἀρκετὰ δυνατὴ γιὰ νά ἐλέγχει τίς ἀνεξάρτητες ἐνέργειες καί νά κατευθύνει μιὰ πολὺπλοκη πολιτικὴ.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἡγέτες ἀποφασισμένοι νά δημιουργήσουν μιὰ πολιτικὴ ὄρισαν συνεδρίαση στὰ Σκόπια τὸν Ὀκτώβριο 1912. Κατὰ τὴ συνεδρίαση αὐτὴ κατέληξαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Τουρκία θά ἔχανε τὸν πόλεμο καί ἀποφασίστηκε νά πληροφορήσουν τίς Μ. Δυνάμεις μέ μιὰ διακήρυξη πού ἔλεγε ὅτι ὁ ἀλβανικὸς λαὸς δέν θά πολεμοῦσε γιὰ νά ἐνισχύσει τὴν τουρκικὴ ἐξουσία στὰ Βαλκάνια, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἑδαφικὴ ἀκεραιότητα καί ἑλευθερία τῆς Ἀλβανίας. Ἡ διακήρυξη, πιὸ κάτω, δήλωνε ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ θά δέχονταν γιὰ τὰ 4 βιλαέτια μόνον μιὰ μορφή διακυβέρνησης. Αὐτὴ ἡ διακήρυξη δόθηκε στίς Μ. Δυνάμεις στίς 16 Ὀκτωβρίου τοῦ 1912. Ἔτσι οἱ ἀλβανικὲς δυνάμεις πολέμησαν στὸ πλευρὸ τῆς Τουρκίας ὄχι ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσαν τὴ συνέχιση τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ γιὰτί πίστευαν ὅτι μαζί μέ τοὺς Τούρκους θά μπορούσαν νά ὑπερασπίσουν τὸ ἔδαφός τους καί νά ἐμποδίσουν τὸ διαμελισμὸ τῆς "Μεγάλης Ἀλβανίας".

Στὸ μεταξύ ἡ προέλαση τῶν βαλκανικῶν στρατῶν βαθιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀλβανίας, ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἐργασία, προκάλεσε μεγάλη ἀνησυχία στοὺς Ἀλβανούς ἐθνικιστές πού ζοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀλβανία καί τοὺς ἔκανε ν'ἀντιληφθοῦν ὅτι ἔπρεπε ν'ἀναλάβουν κάποια δράση γιὰ τὴ σωτηρία τῆς χώρας τους. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τους ἦταν νά σώσουν τὴν Ἀλβανία ἀπὸ τὸ διαμελισμὸ. Σ'αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ καί ὁ Λουίτζι Γκουρακούκι πῆραν τὴν πρωτοβουλία. Ἐφυγαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καί πῆγαν στὸ Βουκουρέστι, ὅπου μέ τὴ δικὴ τους ὑποκίνηση ὁργανώθηκε συγκέντρωση τῆς μεγάλης ἀλβανικῆς παροικίας. Ὁ Κεμάλ, μέ τοὺς ὑπόλοιπους πού ἦταν παρόντες στὴ συγκέντρωση, ἀποφάσισαν νά βοηθήσουν τὴ γῆ τῶν πατέρων τους. Οἱ Ἀλβανοὶ ἱστορικοὶ δέν παραδέχονται τὸ ρόλο τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἰταλίας στὴ δημιουργία τῆς ἀνεξάρτητης Ἀλβανίας τὸ Νοέμβριο τοῦ 1912. Στόχος τους εἶναι νά δείξουν ὅτι παρ'ὄλες τίς δολοπλοκίες καί τὰ συμφέροντα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καί τῶν γειτονικῶν κρατῶν Ἑλλάδος καί Σερβίας, ἡ ἀλβανικὴ ἀνεξαρτησία κερδήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀλβανικὸ λαὸ χωρὶς τὴν βοήθεια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ 1912 εἶχαμε πολλές ἐπαναστάσεις στὴν Ἀλβανία.

Τό ιστορικό αυτό γεγονός ήταν έπιστέγασμα τών ένοπλων πολύ-χρονων αγώνων δλου του λαού. Ό Ισμαήλ Κεμάλ παρουσιάζεται, ως ό μεγάλος ήρωας του άλβανικού λαού. Χωρίς άμφιβολία ή συμβολή τών έθνικιστών ήγετών στην ίδρυση του νέου κράτους υπήρξε ούσιαστική. Κατάφεραν κατά κάποιον τρόπο νά διεγείρουν τήν έθνική συνείδηση του λαού. Αυτό ώστόσο πού πραγματικά έφερε τούς Άλβανούς στο σημείο νά ανακηρύξουν τήν άνεξαρτησία τους, ήταν ή σερβική και ή έλληνική άπειλή του διαμελισμού και ή ένθάρρυνση πού πήραν άπό τήν Αύστρία και τήν Ιταλία, οι όποτες ήθελαν νά χρησιμοποιήσουν τήν Άλβανία για τήν πραγματοποίηση τών δικών τους σκοπών. Για τήν Αύστρία ήταν έπιθυμητή ή δημιουργία μιās άνεξάρτητης Άλβανίας μιά και φαινόταν ό πιο βέβαιος και ό πιο άποτελεσματικός τρόπος, ώστε ν'άποκοπεϊ ή Σερβία άπό τήν Άδριατική και άπό τήν επέκταση προς δυσμάς. Οι Ιταλοί, άπό τήν πλευρά τους, δέν ήθελαν νά περάσει κανένα τμήμα τής άλβανικής άκτής σ'άλλο κράτος μιά και φοβούνταν ότι ή Αύστρία θά διεκδικούσε ένα τμήμα για τόν έαυτό τους. Έτσι οι Ιταλοί ύποστήριξαν τήν άκεραιότητα τής Άλβανίας.⁹

Ύστερα άπό τήν άνακήρυξη τής άλβανικής άνεξαρτησίας ή μελέτη άναφέρεται στα γεγονότα πού όδήγησαν τήν άνάμιξη τών Μεγάλων Δυνάμεων στο θέμα του καθορισμού τών άλβανικών συνόρων τό 1913. Σχετικά μέ τήν Ελλάδα ύπογραμμίζεται ή έχθρική της πολιτική προς τήν Άλβανία πού έφτασε στο άποκορύφωμά της μέ τή δημιουργία τής αυτόνομης Β. Ήπειρου. Οι συγγραφείς τής μελέτης τονίζουν τό γεγονός ότι ή Έλληνική Κυβέρνηση ήταν έκείνη πού έδωσε τό έναυσμα τής εξέγερσης και ένεθάρρυνε τή δραστηριότητα τών Ήπειρωτών πού έπιζητούσαν τήν ένωση.

Βέβαια, ή έλληνική κυβέρνηση, άν είχε τή δυνατότητα, θά όριζε διαφορετικά τά σύνορα τής Άλβανίας. Ή ύπαρξη ώστόσο ενός άλβανικού κράτους βρισκόταν σέ άρμονία μέ τά έλληνικά συμφέροντα. Ή αντίθεση τών Έλλήνων προς τό νέο κράτος και τούς δημιουργούς του όφειλόταν μονάχα στο ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις περιέλαβαν σ'αυτό τή Βόρειο Ήπειρο. Αντιμετωπίζοντας τό γεγονός αυτό οι Έλληνες επιδίωκαν, πρώτα νά περιλάβει τό νέο κράτος όσο τό δυνατό λιγότερους Έλληνες και έπειτα νά δοθούν έγυήσεις για τήν έθνική ύπόσταση τών Έλλήνων πού θά περιελάμβανε.

Ή εξέγερση τής Βορείου Ήπειρου δέν προερχόταν ούτε ύποστηριζόταν άπό τήν έλληνική κυβέρνηση. Τό ότι ή έλληνική κυβέρνηση συναισθηματικά ήταν άπόλυτα μέ τό μέρος τών Ήπειρωτών δέν μπορεί νά άμφισβητηθεϊ, Ό μόνος τρόπος μέ τόν ό-

3. Basil Kondis, Greece and Albania 1908-1914, Θεσσαλονίκη 1976, κεφ. V.

ποῦ ο Ἕβενιζέλος θά μπορούσε νά ἐμποδίσει τούς Ἑπειρώτες ν' ἀνακηρύξουν τήν αὐτονομία τους θά ἦταν ὁ στρατιωτικός νόμος. Ἄλλ' ἡ πράξη αὐτή θά προκαλοῦσε ἀναβρασμό στήν Ἑλλάδα καί πιθανόν τήν παραίτηση τῆς κυβέρνησης. Πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι μετὰ τό καθορισμό τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων τό Δεκέμβριο τοῦ 1913 ἡ ἑλληνική κυβέρνηση ἀκολούθησε πιστά τίς ἐντολές τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέσυραν τά στρατεύματά τους ἀπό τήν Ἑπειρο καί δέν ἐνθάρρυναν τούς Ἑπειρώτες νά ἐπαναστατήσουν. Οἱ Ἕλληνες δέν εἶχαν τήν πρόθεση νά ἐμποδίσουν τήν ἐξέγερση, ἀλλά ἦταν καθήκον τους νά συμβουλεύουν συνέχεια τούς Ἑπειρώτες νά μὴν ἀντισταθοῦν. Μὲ τό νά μὴν ἐνθαρρύνει τούς Ἑπειρώτες ἡ ἑλληνική κυβέρνηση ἀκολούθησε μιὰ συνετότερη καί πιό διορατική πολιτική. Ἦταν συμφέρον τῆς Ἑλλάδος νά βρῖσκεται σέ φιλικές σχέσεις μέ τούς Ἀλβανούς καί νά προσπαθήσει νά τούς ἀποσπάσει ἀπό τήν ἐξάρτηση τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἰταλίας, παρά, μέ τό νά πάρει ἐχθρική στάση ἐναντίον τους, νά τούς ὀδηγήσει στήν ἀγκυλιά αὐτῶν τῶν χωρῶν γιά βοήθεια. Ἡ ἑλληνική κυβέρνηση ἐκεῖνο τόν καιρό πίστευε ὅτι ἡ Ἑλλάδα, ἡ Ἀλβανία καί ἡ Ρουμανία δημιουργοῦσαν τή φυσική ἰσορροπία ἐναντίον τοῦ σλαβικοῦ συνδυασμοῦ τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου καί τῆς Βουλγαρίας.

Στό κεφάλαιο πού καλύπτει τήν περίοδο μεταξύ τῶν δύο πολέμων συζητεῖται ἡ κοινωνική καί ἡ πολιτική ἐξέλιξη τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ πού τόσο πολύ ἐμποδίστηκε ἀπό τίς παρεμβάσεις τῶν Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καί ἀπό τήν ἐπεκτατική πολιτική τῶν γειτονικῶν κρατῶν. Ὁ ἀλβανικός λαός ὅμως ἀγωνίστηκε καί δέ λύγισε μπροστά στίς συνωμοσίες καί μηχανοραφίες τῶν διάφορων ἐχθρῶν καί δέν παρέδωσε τά ὄπλα.

Σ' αὐτή τήν περίοδο ἡ ἑλληνική πολιτική κακῶς χαρακτηρίζεται ὡς ἐπεκτατική.⁴ Ἀντίθετα ἡ ἑλληνική κυβέρνηση ἐπιδίωξε μέ κάθε τρόπο μιὰ ἑλληνο-ἀλβανική συνεργασία. Ὁ Πάγκalos ἐφτασε στό σημεῖο νά κρατήσῃ στήν Ἑλλάδα ὡς ἀλβανική μειονότητα τούς μουσουλμάνους τῆς Θεσπρωτίας, ἀντί νά τούς στείλει, ὅπως θά μπορούσε, στήν Τουρκία βάσει τῆς Ἑλληνο-Τουρκικῆς σύμβασης ἀνταλλαγῆς τῆς 30ης Ἰανουαρίου 1923. Τό 1926 ὑπογράφηκαν συμβάσεις ἐμπορικές, ἄλλες σχετικά μέ θέματα ἰθαγένειας καί μιὰ συνθήκη γιά τήν ἐκδοση τῶν φυγοδικῶν. Ἐπιπλέον πολλοί ἀλβανοί μέ ὑποτροφίες τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης σπούδαζαν στά ἀνώτερα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα καί στίς στρατιωτικές σχολές. Ἡ Ἑλλάδα δέν διαμαρτυρήθηκε γιά τίς ἀλβανο-ἰταλικές συμφωνίες τοῦ 1925 καί 1926 καί ἦταν ἡ πρώτη χώρα πού τό Σεπτέμβριο τοῦ 1928 ἀναγνώρισε τό Ζώγκου ὡς βασιλιά τῆς Ἀλβανίας.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά οἱ Ἀλβανοί ἄρχισαν ἕνα συστηματικό

4. Ἀλέξης Κύρου, Οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές μας, Ἀθήνα 1962, κεφ. ΣΤ.

πρόγραμμα άφελλениσμοῦ. Τά ελληνικά σχολεία πού είχαν γνωρίσει μεγάλη άκμή κατά τήν περίοδο τής τουρκοκρατίας καί πού ο άριθμός τους στήν περίοδο τών Βαλκανικών πολέμων ξεπερνούσε τά διακόσια σιγά-σιγά άρχισαν νά έλαττώνονται. Τό 1925-26 ο άριθμός τους είχε μειωθεί σέ 78 καί τό 1933 λειτουργούσαν μόνο 10 σχολεία.⁵ Τήν ίδια αύτή περίοδο ή άλβανική κυβέρνηση για πρώτη φορά διόρισε δασκάλους μουσουλμάνους νά διδάξουν τήν άλβανική στά ελληνικά σχολεία του νομού Άργυροκάστρου. Τό επόμενο έτος εκλείναι όλα τά σχολεία. Αυτό ανάγκασε τήν ελληνική κυβέρνηση νά προσφύγει στήν Κοινωνία τών Έθνών. Η ύπόθεση έφτασε στό Διεθνές Δικαστήριο τής Χάγης, όπου ή Ελλάδα δικαιώθηκε καί οι Άλβανοί αναγκάστηκαν νά ξανανοίξουν τά ελληνικά σχολεία.

Έκτός από τόν εκπαιδευτικό διωγμό πραγματοποιήθηκε καί θρησκευτικός διωγμός. Η άλβανική κυβέρνηση αυθαίρετα έκοψε τους δεσμούς τής Όρθοδόξου Έκκλησίας μέ τό Πατριαρχείο καί ίδρυσε άλβανική αυτοκέφαλη έκκλησία, έξαρτώμενη από τό κράτος. Γενική κατακραυγή τών Χριστιανών ανάγκασε τόν Ζώγκου τό 1937 νά ζητήσει από τό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης ν'αναγνωρίσει τήν Όρθόδοξη Άλβανική εκκλησία ως αυτοκέφαλη.⁶

Ο διωγμός τής εκκλησίας καί τών σχολείων δείχνει καθαρά τήν έχθρική πολιτική τής Άλβανίας άπέναντι στήν Ελλάδα. Έντούτοις ή Ελλάδα άκολούθησε πολιτική μη άνάμιξης στήν Άλβανία έξαιτίας του ρόλου τής Ιταλίας, πού χρησιμοποιούσε τήν Άλβανία ως βάση για επέκταση στα Βαλκάνια. "Έτσι όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις απέφευγαν όχι μόνο νά αντιδράσουν, αλλά ακόμη καί νά σκεφθούν τήν κατάσταση στή Βόρειο Ηπειρο.

Τά τελευταία τρία κεφάλαια αναφέρονται στον άντιφασιστικό άγώνα για τήν έθνική άπελευθέρωση (1939-44), στό δρόμο για τό σοσιαλισμό, καί στή σημερινή Άλβανία. Υπογραμμίζεται τό γεγονός ότι ο μακροχρόνιος άγώνα πού άρχισε ο άλβανικός λαός εναντίον τής φασιστικής εισβολής μετατράπηκε σέ παλλαϊκή ένοπλη εξέγερση μόνο όταν τήν καθοδήγηση αυτού του άγώνα ανέλαβε τό Κομμουνιστικό Κόμμα Άλβανίας μέ επικεφαλής τόν Ένβέρ Χότζα. Η κατάληψη τής έξουσίας από τό Κομμουνιστικό Κόμμα υπήρξε ή άφειτρία πού οδήγησε στή νίκη τής σοσιαλιστικής επανάστασης, στους μεγάλους κοινωνικούς μετασχηματισμούς καί στή διάπλαση του νέου άνθρώπου.

Έίναι φανερό ότι σκοπός του βιβλίου είναι νά δείξει τή συνέχεια του άλβανικού πολιτισμού από τους άρχαίους χρόνους ως σήμερα τονίζοντας τήν εξέλιξη καί τό γνήσιο χαρακτήρα του

5. Χρ. Β. Παπασταύρου, Η Έλλάς καί ή Β. Ηπειρος, Άθήνα 1945, σ. 79-80.

6. Άπόστολος Γλαβίνας, Τό αυτοκέφαλον τής έν Άλβανία Όρθοδόξου Έκκλησίας επί τή βάσει άνεκδότων έγγράφων, Ιωάννινα 1978.

λαϊκού πολιτισμοῦ ἀπό τόν ὁποῖο τρέφεται καί πάνω στόν ὁποῖο ὑψώνεται ὁ νέος ἀλβανικός σοσιαλιστικός πολιτισμός. Οἱ Ἄλβανοί θέλουν νά δείξουν ὅτι τό ἀλβανικό σοσιαλιστικό ἔθνος ἔχει πολύ μεγάλη κληρονομία, ἔχει δημιουργήσει καινούργιες πολιτιστικές ἀξίες καί μάχεται γιά νά τίς προστατέψει καί νά τίς ἀναπτύξει περισσότερο. Καί ὅλα αὐτά πραγματοποιήθηκαν χάρις στόν ἔντονο ἐπαναστατικό ἀγώνα καί τό μεγάλο θάρρος τοῦ λαοῦ μέ τόν Ἐνβέρ Χότζα ἐπικεφαλῆς.